

Rapporten All-Archeo bv 1805

Programma van maatregelen
Herentals – Koppelandstraat 53-55-57

Natasja Reyns

Bornem
2024

Gemotiveerd advies

Het was tot op heden enkel mogelijk een bureauonderzoek (projectcode 2023H17) uit te voeren. Verder vooronderzoek is pas mogelijk na sloop van de bestaande bebouwing. Daarvoor dient eerst een vergunning bekomen te worden. Voor deze vergunningsaanvraag werd de archeologienota opgemaakt. Het bureauonderzoek laat echter nog vragen open, waardoor verder archeologisch vooronderzoek nodig is (zie verslag van resultaten). Voor een afweging van de verschillende onderzoeksmethoden die nog in aanmerking komen, verwijzen we naar het onderdeel Onderzoeksmethode in het Programma van maatregelen (zie verder).

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Voor het terrein is sprake van een concrete verwachting naar resten van historische bebouwing. De eerste bebouwing op het terrein gaat op basis van historische kaarten minstens terug tot de 16de eeuw. De datering van de huidige bebouwing op het terrein is wellicht eerder te situeren in 1875-1899 voor huisnr. 53 en 55.

In huisnr. 53 is de aanwezigheid van oudere elementen niet uit te sluiten. Zo gaat de aanwezige kelder vermoedelijk al terug tot 1830-1834, wanneer we op historische kaarten een bouwvolume zien verschijnen ter hoogte van de zone waar zich vandaag een kelder bevindt. Het gebruik van tongewelven stemt ook overeen met deze datering. Omwille van de relevante historische resten in huisnr. 53 werd dit gebouw, samen met huisnr. 55 uitgebreid gedocumenteerd. In huisnr. 55 zijn geen oudere elementen vastgesteld. Huisnr. 57 werd gebouwd na 1979.

Ondergronds zijn zoals gezegd resten van oudere bebouwing te verwachten. Gekende archeologische waarden geven aan dat resten uit de volle middeleeuwen, de late middeleeuwen en de nieuwe tijd verwacht kunnen worden. Resten van historische bebouwing verwachten we vooral aan de straatzijde. Op het achtererf verwachten we resten zoals tuinaardelagen en constructies zoals beerputten en afvalputten. De Ferrariskaart geeft aan dat de tuinzone van panden 53-57 in de 18de eeuw ingericht zou geweest zijn als Franse tuin. Een overzicht van de gebruiksevolutie van het terrein maakt duidelijk dat sindsdien heel wat bodemingrepen hebben plaatsgevonden op het perceel en ook ter hoogte van de tuinzone, waardoor we de kans eerder klein inschatten dat resten van deze tuinaanleg bewaard gebleven zijn. Al is het natuurlijk nooit helemaal uit te sluiten. Mogelijk kunnen flarden van paden of afboordingen van perken wel nog aangetroffen worden.

Relevante archeologische resten ouder dan de volle middeleeuwen zijn momenteel nog niet uit te sluiten voor het onderzoeksgebied, behalve dan voor goed bewaarde steentijd artefactensites. De grote afstand van het onderzoeksgebied tot waterlopen in de omgeving, het ontbreken van reeds gekende steentijd artefactensites in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied en de vele bodemingrepen die reeds plaatsvonden op het terrein in het kader van de historische bebouwing, maken dat we het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite slechts laag inschatten.

De geplande werken betekenen een ernstige bedreiging van het aanwezige bodemarchief. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

3

Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Zie hoofdstuk 2.4.4 van het verslag van resultaten.

Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Doelstelling van een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem is nagaan of archeologische niveaus aanwezig zijn in het projectgebied en op welke diepte, om een verdere inschatting te kunnen maken van de versturende impact van de geplande werken. Ook dient het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem uitspraken te kunnen doen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het onderzoeksgebied en over het potentieel op kennisvermeerdering.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Op welke dieptes bevinden zich relevante archeologische niveaus?
- Waar ligt/lag de hoogste grondwaterspiegel?
- Zijn er nog intacte bodems aanwezig?
- In hoeverre is de oorspronkelijke bodem (sub)recent verstoord?
- Zijn archeologische sporen aanwezig binnen het onderzoeksgebied en zo ja, wat is de precieze afbakening ervan in de ruimte en in de tijd?
- In hoeverre kunnen de aangetroffen resten in verband gebracht worden met wat we zien op historische kaarten?
- Wat is het type vindplaats (bewoning, begraving, ...), aanwezig binnen het onderzoeksgebied?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische sporen?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen materiële cultuur?
- Wat is de potentiële kenniswinst van een eventuele opgraving?
- Is er mogelijkheid tot behoud *in situ* en zijn er eventuele maatregelen nodig om aan het behoudsprincipe te voldoen?
- Indien behoud *in situ* van het archeologisch erfgoed onmogelijk of onwenselijk is in het kader van de geplande bodemingrepen: kan een afbakening gemaakt worden van bepaalde delen van het terrein die voorafgaand aan de werkzaamheden moeten onderzocht worden?

Onderzoeksmethode

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria:

1° is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein?

2° is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)?

3° is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?

4° is het NOODZAKELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Voor de tuinzone verwachten we dat die door bodemingrepen sinds de 18de eeuw te sterk aangetast is om nog resten van de Franse tuin aan te kunnen treffen.

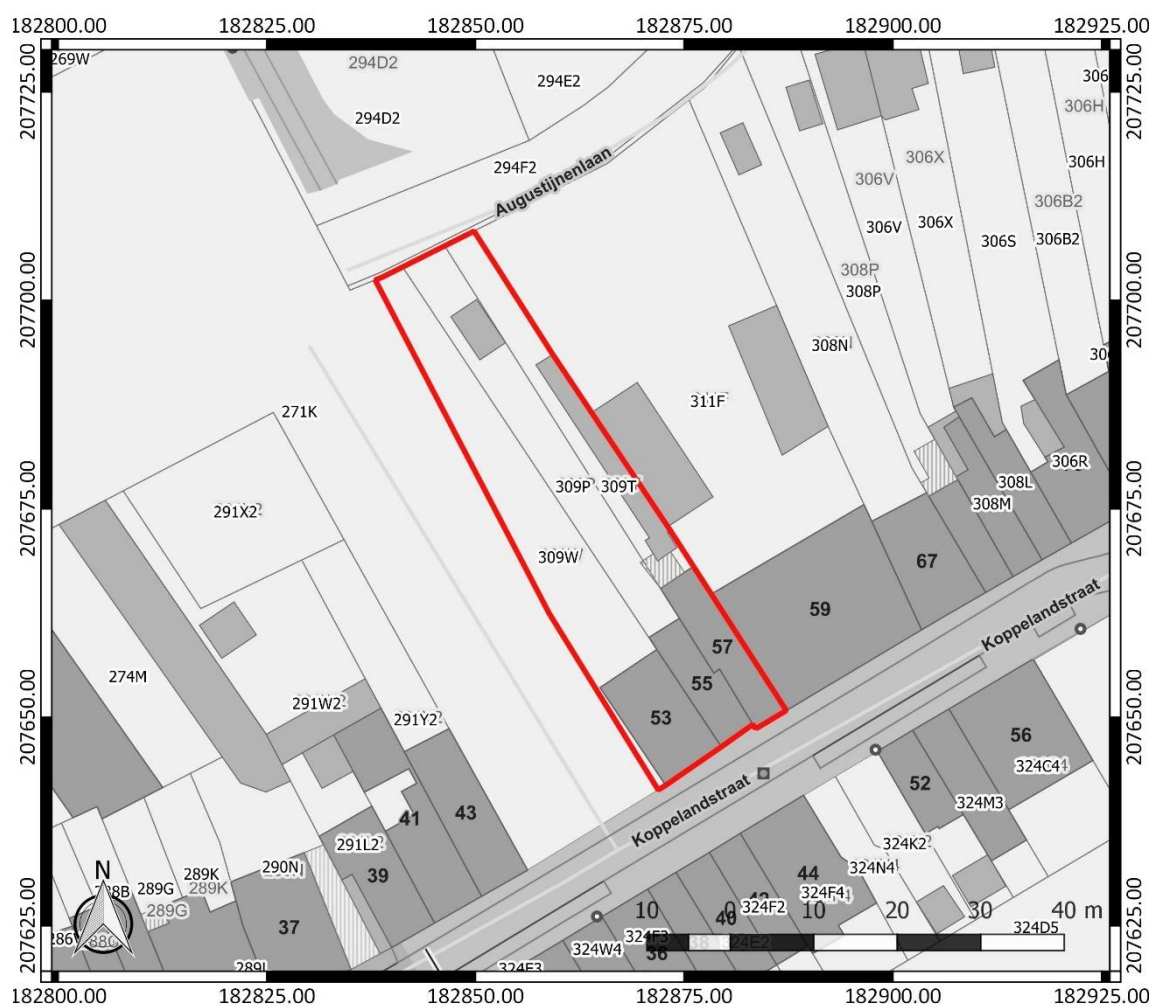
Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd, verhard of begroeid is.

Landschappelijk bodemonderzoek is relevant om de bewaringstoestand van de bodem beter in te kunnen schatten, maar omdat we het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites slechts laag inschatten, is het efficiënter om meteen over te gaan tot een andere onderzoeksmethode.

Wel dient een proefputtenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische resten aanwezig zijn en om inzicht te krijgen in de aanwezige stratigrafie. Deze onderzoekstechniek is geschikt omdat een site met complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

De onderzoekszone bestaat steeds de oppervlakte van ca. 1145 m², zoals die afgebakend is op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek (Figuur 2). De onderzoekszone kan verkleind worden indien dat op basis van een voorgaande stap in het onderzoek voldoende gemotiveerd kan worden op basis van de bepalingen in de Code van Goede Praktijk, hoofdstukken 5.2 en/of 5.3.

De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen die opgesteld worden naar aanleiding van elk assessment beantwoord zijn.

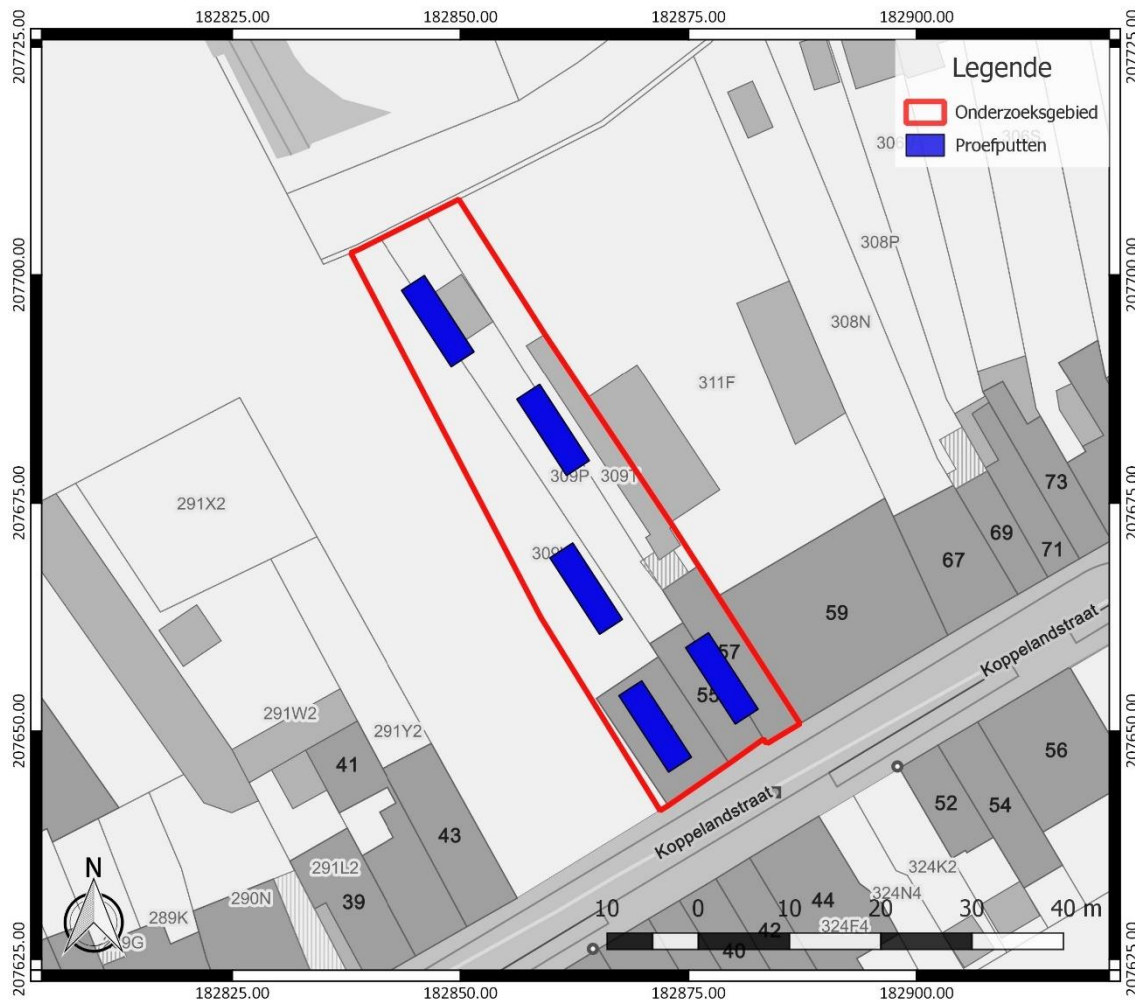

Sloop bij historische bebouwing in het verleden

Voor aanvang van het proefsleuvenonderzoek dient de aanwezige te slopen bebouwing en te verwijderen verharding gesloopt te worden. De uitbraak van verhardingen, funderingen en andere ondergrondse massieven dient te gebeuren onder begeleiding van een archeoloog. Omdat historische bebouwing verwacht wordt, mogen muren en funderingen die archeologisch relevant zijn niet uitgebroken worden. Dit dient aangegeven te worden door de begeleidende archeoloog.

Proefputten

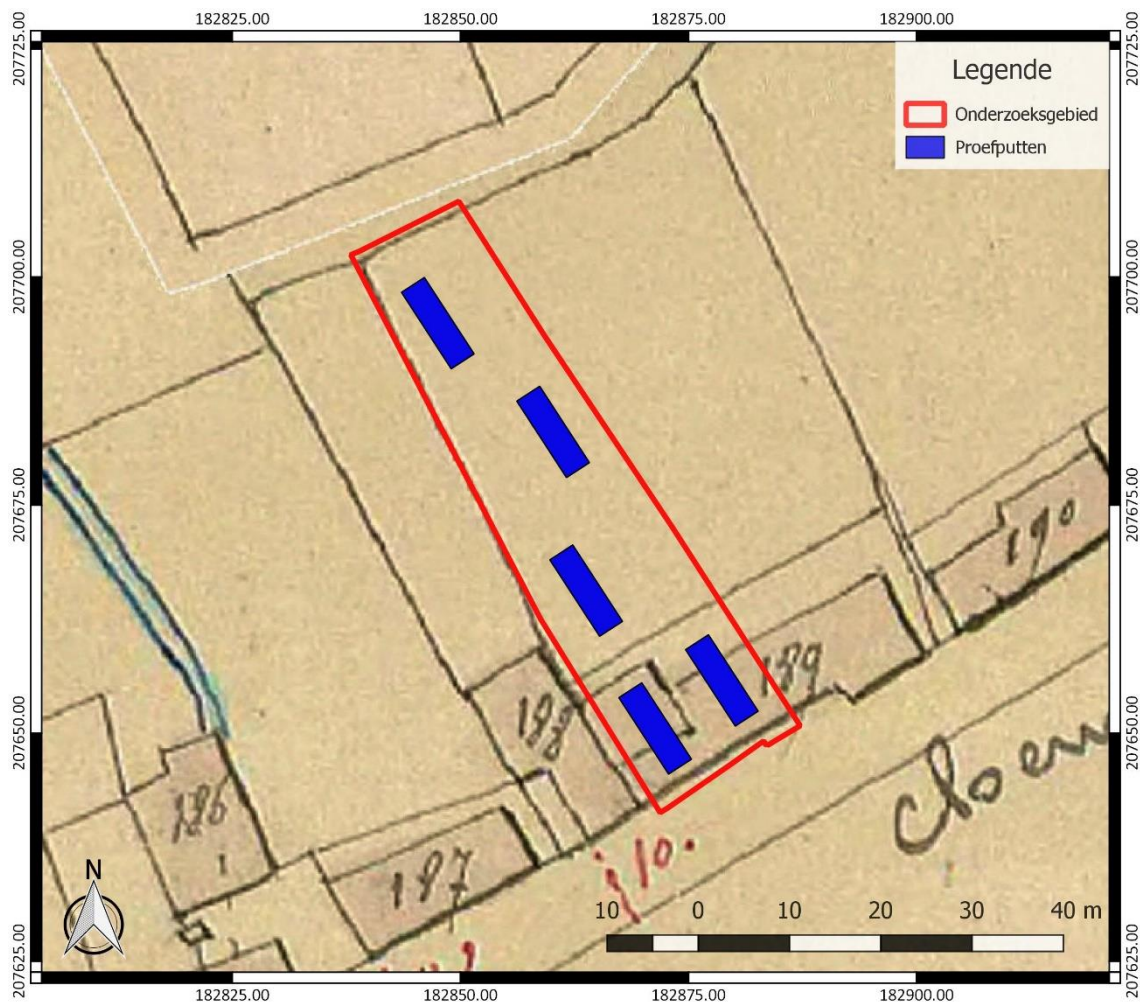
Voor de gehanteerde onderzoekstechnieken is hoofdstuk 8.6 van de Code van Goede Praktijk van toepassing. Proefputten worden aangelegd met een opgravingsvlak per archeologisch relevant niveau om een zicht te krijgen op de stratigrafische opbouw van de te onderzoeken zones. Elke proefput wordt gezien als een beperkte opgraving en dient zodanig geregistreerd te worden. Indien de natuurlijke ondergrond in tafonomisch primaire context niet bereikt kan worden, dient men per proefput enkele boringen of sonderingen tot 20 cm in de natuurlijke ondergrond in tafonomisch primaire context te plaatsen om de stratigrafie in kaart te brengen.

Figuur 3: Inplanting van de proefputten (blauw), weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Er dienen vijf proefputten aangelegd te worden. De aan te leggen proefputten hebben een lengte van 10 m en een breedte van 3 m (Figuur 3). Ze kunnen op een dieper niveau versmallen in functie van de veiligheid. De omvang van de proefputten is gekozen in functie van het behouden van voldoende afstand ten opzichte van de straatzijde en de nabijheid van de nog aanwezige bebouwing

op het terrein. Op die manier wordt ca. 150 m² of 13% van het onderzoeksgebied onderzocht. De dekkingsgraad en inplanting volstaan om voldoende gefundeerde uitspraken te doen over de rest van het terrein.

Figuur 4: Inplanting van de proefputten (blauw), weergegeven op de Atlas der Buurtwegen (www.geopunt.be)

De proefputten worden haaks op de Koppelandstraat aangelegd. Er worden twee proefputten voorzien aan de straatzijde, ter hoogte van verschillende gebouwen, om de aanwezigheid van resten van oudere historische bebouwing te onderzoeken. Drie andere proefputten worden verspreid aangelegd in de tuinzone om de stratigrafische opbouw van de ondergrond hier te onderzoeken. Bij de inplanting van de proefputten in de tuinzone werd rekening gehouden met de locatie van een te behouden boom.

Na uitvoering van het proefputtenonderzoek dient een evaluatie gemaakt te worden van de eventuele aanwezigheid van relevante archeologische sporen en een relevante archeologische vindplaats. Dit kan resulteren in een programma van maatregelen voor een opgraving. Dit houdt in het uitvoeren van veldwerk, de uitwerking van de opgravingsresultaten en indien dit aan de orde is, het uitvoeren van natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn op dit moment geen afwijkingen voorzien ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

Bibliografie

Haneca, K./S. Debruyne/S. Vanhoutte/A. Ervynck, 2016: Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Brussel.